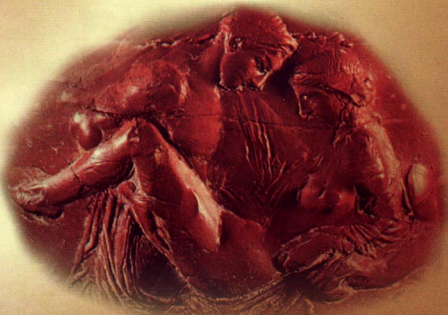

GAIUS
S U E T O N I U S
T R A N Q U I L L U S

ŽIVOTOPISY
RÍMSKÝCH
CISÁROV

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

5. zväzok

Translations © Etela Šimovičová 1974, 2010

Prologue © Etela Šimovičová, 1974

Cover design © Dušan Babjak

Slovak edition © Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o.,
Bratislava

e-mail: vsst@stonline.sk

<http://www.vsss.sk>

Realizované s finančnou podporou
Ministerstva kultúry SR

**VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV, spol. s r. o.**

Z latinského originálu C. Suetonii Tranquilli De vita Caesarum, Lipsiae in aedibus
B. G. Teubneri, 1908, preložila, úvod a poznámky spracovala Etela Šimovičová
Zodpovedná redaktorka Viera Švenková

Obálka Dušan Babjak

Sadzba a tlač ETERNA Press, s. r. o.

Vydanie druhé, vo Vydavateľstve Spolku slovenských spisovateľov prvé

Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-427-0

GAIUS SUETONIUS TRANQUILLUS
ŽIVOTOPISY RÍMSKÝCH CISÁROV

GAIUS
SUETONIUS
TRANQUILLUS

ŽIVOTOPISY
RÍMSKÝCH
CISÁROV

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

ÚVOD

Obdobie, do ktorého spadajú životy prvých rímskych cisárov, predstavuje vrcholné štádium vo vývoji antickej spoločnosti s otrokárskym zriadením. Množstvo zachovaných literárnych i materiálnych pamiatok nám umožňuje pomerne podrobne sledovať po celé tisícročie vývoj tejto spoločenskej formácie na území dnešného Apeninského polostrova, najmä však v srdci Rímskej ríše, v samotnom Ríme, ako aj v ostatných častiach impéria, ktoré zahŕňalo prímorské oblasti Stredozemného mora a veľkú časť civilizovaných území západnej, strednej i východnej Európy.

Najstaršie obdobie vo vývoji rímskeho štátu, ktoré možno charakterizovať ako obdobie rozkladu prvobytnej pospolnej spoločnosti a rodového zriadenia, ako obdobie vzniku tried a súkromného vlastníctva, historici všeobecne nazývajú „dobou kráľovskou“. Na čele rímskej obce stál tzv. kráľ, ktorého si však nemožno predstaviť ako absolutistického a despotickeho vládcu, ale skôr ako najvyššieho predstaviteľa a hlavu kmeňa, ktorému prislúchala najvyššia správna, súdna i vojenská moc. Ako najvyšší kňaz bol kráľ súčasne najvyšším predstaviteľom kultu.

Obdobie „kráľov“ sa končí vyhnaním posledného kráľa, Tarquinia Superba, okolo roku 500 pred n. l., odkedy sa datuje vznik republikánskeho štátneho zriadenia, ktoré trvalo až do roku 31 pred n. l. Základné prvky štátnej organizácie, ktoré vznikli ešte v období kráľov (volené úradníctvo, snemy a senát), zachovávajú sa aj v republikánskom zriadení. Nositeľmi najvyššej moci, ktorá predtým patrila „kráľovi“, sa odteraz stali dvaja najvyšší úradníci – konzuli. Rané obdobie rímskej republiky bolo vyplnené vojnami so susednými kmeňmi a národmi a ich cieľom bolo rozšíriť pozemkový fond na území Itálie. Po ovládnutí Itálie nasledovali ďalšie expanzívne vojny (vrcholným obdobím expanzívnych vojen boli najmä posledné dve storočia rímskej republiky), čím sa stal Rím nielen

pánom nad celým Stredomorím, ale po víťazných vojnách s Macedóniou a s ríšou Seleukovcov aj pánom na Východe, a po vyvrátení Korintu (r. 146 pred n. l.) zasahoval až do Grécka. Priamym dôsledkom expanzívnej politiky Rimanov boli veľké sociálne boje vo vnútri štátu.

Republikánske obdobie vystriedalo obdobie cisárstva, ktoré možno rozdeliť na dve hlavné vývojové etapy: obdobie raného cisárstva, zvané aj principát, od roku 31 pred n. l. do roku 284 n. l., a obdobie neskorého cisárstva, nazývané aj dominát, od roku 284 n. l. až do zániku Rímskej ríše koncom 5. storočia n. l.

Osudy štátu boli niekoľko storočí v rukách patricijov, čelných predstaviteľov otrokárskej vládnucej triedy. Boli to potomkovia rodovej aristokracie (názov „patricijovia“ súvisí so slovom „patres“ – otcovia) a v ich rukách sa sústreďovala najvyššia moc: obsadzovali najvyššie úrady, boli členmi najvyššej štátnej rady – senátu, kňazských a súdnych zborov.

Nižšie spoločenské postavenie a obmedzené politické práva mali plebejci. Slúžili vo vojsku, zúčastňovali sa na ľudových zhromaždeniach, ale nemohli zastávať najvyššie úrady ani sa stať členmi senátu. Základnou príčinou vzniku väčších majetkových rozdielov medzi patricijmi a plebejcami bol systém rozdeľovania pozemkov získaných vojnovými výbojmi, tzv. ager publicus, ktoré sa stali hlavným zdrojom obohacovania patricijov. Toto nerovnoprávne postavenie plebejcov s patricijmi, spojené s politickým útlakom, vyvolalo po celé desaťročia trvajúce sociálne boje o priznanie plných občianskych práv plebejcom.

Rozvoj obchodu, peňažníctva a remeselnej výroby, ktoré sa postupom času sústredili v rukách plebejcov, viedli k vyrovnaniu hospodárskeho rozdielu medzi patricijmi a plebejcami, čo prispelo k demokracii a upevneniu republikánskeho štátneho zriadenia. Vznikla trieda rovnoprávných občanov s rovnakými politickými a hospodárskymi záujmami.

Z popredných príslušníkov tejto novej triedy sa v priebehu 2. storočia pred n. l. vytvorila prvá úradnícka patricijsko-plebejská aristokracia, zvaná nobilita, z ktorej sa obyčajne volili vyšší úradníci a senátori.

Popri úradníckej aristokracii, ktorá sa hospodársky opierala v prevažnej miere o vlastníctvo pôdy, vznikla finančná aristokracia – jazdci. Vznik tohto stavu má korene v rozdelení všetkého občianstva do tried podľa majetkovej kvalifikácie, ktoré tradícia pripisuje kráľovi Serviovi Tulliovi. Aj keď cieľom reformy bolo vytvoriť

predovšetkým podmienky na novú organizáciu armády (finančne najsilnejšie vrstvy mali postaviť elitu vojska, jazdecké oddiely, ktoré začínali hrať za vtedajšej bojovej techniky a taktiky dôležitú úlohu), reforma sa odrazila aj v spoločenskom a politickom živote. Postupom času sa totiž z týchto vrstiev vytvoril osobitný jazdecký stav, ktorý mal významné hospodárske i politické postavenie a mal aj určité spoločenské výhody.

Spoločenským a neskôr aj politickým partnerom jazdeckého stavu sa stal stav senátorský, ktorý prevzal úlohu úradníckej nobility. Vznik a význam senátorského stavu rástol úmerne so vzrastom senátu, ktorý bol v najstaršom období poradným zborom kráľov, za republiky a cisárstva poradným zborom najvyšších úradníkov, resp. cisára. Hoci postavenie senátu ako ústavnej zložky rímskeho štátneho zriadenia nebolo vždy rovnaké a prešlo mnohými zmenami, predsa vcelku možno konštatovať, že z formálne poradného zboru sa postupom času vyvinul najvyšší štátny orgán, ktorý sa v určitom období stal skutočným vládcom ríše, pokiaľ ide o vnútornú i zahraničnú politiku. Osobitné postavenie senátu v sústave štátnych orgánov sa prejavilo aj v označení „senatus populusque Romanus“ (senát a národ rímsky).

O senátorskom stave možno však hovoriť až koncom 4. storočia pred n. l., keď sa členstvo v senáte stalo doživotným a dedičným. Za republiky členstvo v senáte bolo výsadným právom špičiek vládnucej triedy, až neskôr, za principátu, sa doň dostali aj provinciáli.

Politické rozpory medzi senátorským a jazdeckým stavom sa často veľmi vyostrovali, hoci obidve strany ťažili v približne rovnakej miere z ohromného bohatstva, ktoré do Itálie plynulo z provincií zriaďovaných na území dobytých krajín. Senátori bohatli ako správcovia novozriaďovaných provincií a tým, že dostávali bohaté podiely z vojnovej koristi, jazdci zas bývali zapojení do štátnej finančnej správy v provinciách.

Hoci jazdcom nemožno ani v období republiky uprieť vplyv na politické pomery, ich politický význam vzrástol hlavne v cisárskom období, keď ako obchodná šľachta, ktorá okrem toho vlastnila veľké latifundiá v provinciách, stali sa významnou hospodárskou zložkou principátu a zároveň aj jeho politickou oporou ako opozičná strana senátu, ktorý bol zástancom konzervatívnej politiky a usiloval sa o zachovanie starých republikánskych foriem.

Popri vládnucej triede, ktorá bola hlavným vlastníkom výrobných prostriedkov, veľkú časť obyvateľstva tvorili malovýrobcovia, na vidieku roľníci, v mestách remeselníci. Pauperizácia týchto

vrstiev občianstva, najmä roľníkov, ktorí nemohli obstáť v konkurenčnom boji s vlastníkmi latifundií obrábaných lacnými otrockými silami, viedla k rozmnožovaniu radov mestského proletariátu, ktorý žil na trovy štátu. Tento sociálny jav nadobudol také rozmery, že priamo ohrozoval základy rímskej spoločnosti. Mnohí príslušníci vládnucej triedy pobadali nebezpečenstvo a presadzovaním rôznych sociálnych reforiem, najmä oživením drobného roľníctva, sa usilovali obnoviť „zdravé základy“ štátu. Avšak stupeň koncentrácie vlastníctva výrobných prostriedkov a pôsobenie ekonomických zákonov tejto spoločenskej formácie nepripustili obnovenie malovýroby, ktorá by bola znamenala krok späť. Agrárne reformy už nestačili čeliť rozpadu a zanikaniu drobného vlastníctva, a to tým skôr, že mestský ľud nestál o pridelovanie pôdy, čím zanikli základné hospodárske predpoklady, o ktoré sa opieralo republikánske zriadenie.

Za republiky sa to navonok prejavilo ako politický boj dvoch strán, optimátov, stúpcov nobility, a populárov, strany rímskeho ľudu. Nemôžeme tu, pravda, hovoriť o stranách s vyhraneným politickým programom a s určitým triednym zložením. Celá rímska spoločnosť predstavovala v tom čase pestrý kaleidoskop protikladov a záujmov jednotlivých spoločenských vrstiev, ktoré sa navzájom spolčovali podľa toho, ako to vyžadovala momentálna potreba tej-ktorej spoločenskej skupiny, usilujúcej sa o vlastné politické ciele. Z hospodárskej stránky bola hlavným programom populárov myšlienka agrárnych reforiem, uspokojenie ľudu prídelmi pôdy, kým optimáti obhajovali veľké súkromné vlastníctvo latifundií. Obe strany hľadali oporu v mestskom a vidieckom proletariáte, ktorého hlasy si kupovali rozličným spôsobom: rozdávaním darov, usporadúvaním hostín, hier – známe bolo heslo rímskeho proletariátu „panem et circenses“ (chlieb a hry), ktorému vychádzali v ústrety aj rímski cisári.

Politický boj prebiehajúci vo vnútri štátu medzi optimátmi a populármi vyústil do občianskej vojny medzi Caesarom a Pompeiom a pripravil cestu vojenskej diktatúre Caesara, ktorého možno právom označiť za najväčšieho politika a diplomata rímskeho otrokárskeho štátu. Ako popredný predstaviteľ radikálne demokratického hnutia populárov chcel uspokojiť nemajetné vrstvy občianstva rôznymi reformami, najmä agrárnymi. Jeho reformy však spadajú do obdobia, keď republikánske zriadenie, opierajúce sa o drobné vlastníctvo pôdy, sa už pomaly prežívalo.

Caesar porušil základné republikánske tradície, lebo vo svojich rukách sústredil všetky najdôležitejšie magistratúry na neobme-

dzený čas: stal sa doživotným tribúnom ľudu, doživotným diktátorom, prefektom mravov a pod. Oslabil politickú moc senátu, ktorý sa potom stal jeho hlavným politickým nepriateľom. Caesarovi sa však nepodarilo úplne si získať široké vrstvy ľudu, lebo jeho sociálne reformy boli takého druhu, že nemohli vždy vyvolať priaznivý ohlas (bližšie pozri životopis Caesara, kap. 38 – 44).

Smrť Caesara, ktorý bol zavraždený pre svoje monarchistické tendencie, neznamenala obnovenie republikánskeho zriadenia, ale naopak, koniec republiky a nastolenie novej ústavnej formy, tzv. principátu. Názov mal vystihovať vnútornú podstatu novej ústavnej formy v tom zmysle, že sa aj naďalej zachovávali základné ústavné zložky republikánskeho zriadenia (volení úradníci, senát a snemy), ale najvyššia moc patrila prvému občanovi v štáte a prvému senátorovi, principovi. Vonkajšie republikánske formy však boli iba rúškom samovlády principa, cisára. Prvým predstaviteľom tejto novej ústavnej formy sa stal Caesarov adoptovaný syn Octavianus, ktorému senát udelil titul Augustus, po Caesarovi druhý významný muž a politik z patricijského rodu Iuliovcov. Takto sa dostáva k moci prvá dedičná, tzv. juliovsko-klaudiovská dynastia, ku ktorej patrili cisári Augustus, Tiberius, Caligula, Claudius a Nero.

Nerónom sa končí obdobie juliovsko-klaudiovskej dynastie. Po nej nasleduje obdobie cisárov, ktorí sa dostali na trón s vojenskou pomocou: Galba, ktorému dopomohli k cisárstvu vojská v Hispánii a Galii, Otho, ktorého vyhlásili za cisára vojská na Dunaji, Vitellius, dosadený na cisársky trón vojskami v Germánii, Británii a Galii, a Titus Flavius Vespasianus, vyhlásený za cisára vojskami vo východnej oblasti ríše, kam ho poslali potlačiť vzburu Židov proti Rímu. Vespasianom sa začína panovnícke obdobie dynastie Flaviovcov. Po Vespasianovi sa ujal vlády jeho syn Titus a po ňom druhý syn Domitianus. Domitianovou smrťou roku 96 n. l. sa končí panovanie tejto dynastie.

Sociálno-ekonomický základ rímskeho štátu sa za principátu zmenil. Nebol to už mestský štát, ale štát provincií a municípií, zriaďovaných na dobytom území, ktoré významnou mierou podporili rozvoj otrokárskeho spôsobu výroby. Postupom času si vytvárajú vlastnú ekonomickú základňu s triedou vlastníkov výrobných prostriedkov, domáhajúcou sa aj účasti na centrálnom vedení rímskeho štátu a politickom živote v Ríme. Sociálno-ekonomické zmeny sa odrážajú aj na novom zložení senátu, kam majú prístup i ľudia z provincií a municípií. Ešte pestrejší obraz poskytuje jazdecký stav, do ktorého sa dostávajú aj bohatí prepustenci.

Tieto zmeny – zosťrenie sociálnych rozporov, hroziace povstania otrokov a nemajetných vrstiev obyvateľstva – si vyžiadali aj zmeny v štátnom aparáte. Formálne najvyššou inštitúciou zostáva senát. Cisári navonok senát rešpektovali, ale napr. už Augustus si dal veľmi záležať na jeho zložení a nie náhodou v ňom dvakrát urobil čistku, vylúčil z neho „nehodných“, v skutočnosti jemu nepohodlných členov. Sám si vyhradil tie isté práva, ktoré patrili senátu, ako bolo napr. právo navrhovať kandidátov na úrady, čím v skutočnosti zmenšil pôsobnosť senátu. Postavenie senátu sa nezlepšilo ani za ďalších cisárov, pomer medzi senátom a cisárom sa vyostřil, napr. za Claudia, čo viedlo k posilneniu cisárskej moci.

Prudké zmeny v ekonomickom vývine rímskeho štátu si vyžiadali vytvorenie nového, silného byrokratického aparátu. Veľký význam nadobudol napr. úrad mestského prefekta, ktorý mal za zabezpečovať pokoj a poriadok v Ríme, významné postavenie mali aj miestodržiteľia v cisárskych provinciách a v neposlednom rade aj nižšie úradníctvo cisárskeho byrokratického aparátu, pochádzajúce často z radov prepustencov, ktoré bývalo zasväcované do intríg cisárovho príbuzenstva. (K takým všemocným prepustencom patrili napríklad Narcissus a Pallas za vlády cisára Claudia.) Dôležitú úlohu zohrali za cisárstva prefekti cisárskej telesnej gardy (Seianus a Macro za cisára Tiberia a Tigellinus za Neróna). Bola to najvyššia vojenská hodnosť v najprivilegovanejšej časti armády – v prétoriánskych kohortách rozmiestnených po celej Itálii; ich úlohou bolo chrániť záujmy cisára a udržiavať poriadok v ríši. Často sa stávalo, že kohorty samy vyhlasovali cisárov a senát ich len formálne potvrdzoval.

Charakteristickou črtou rímskeho principátu bol i kult cisárov – štátne zriadenie tým získalo náboženský podklad a posvätenie. Vládnuce otrokárske kruhy videli v kulte cisárov len prejav úcty k najvyššej štátnej moci, no ľudu sa predkladal ako skutočný náboženský kult, i keď formálne zbožšťovanie (apoteóza) cisárov nasledovalo až po ich smrti – tým sa malo dosiahnuť povolnejšie podriaďovanie sa cisárovi ako predstaviteľovi vtedajšieho spoločenského a politického zriadenia.

Ekonomicko-sociálne podmienky za raného cisárstva sa priaznivo odzrkadlili na celej rímskej vzdelanosti a kultúre, ktorá znamenala veľký kvantitatívny rozvoj literárnych a umeleckých pamiatok každého druhu. Dôležitým medzníkom bolo Augustovo obdobie, ktoré možno právom nazvať obdobím rozkvetu rímskej vzdelanosti a „zlatým vekom“ rímskeho umenia a literatúry. V Augustových šlapajach kráčali aj niektorí ďalší cisári, ako Ti-

berius, Caligula, Claudius a Nero, ktorí sami boli literárne činní. Za ich panovania vznikli monumentálne architektonické výtvory a umelecké diela. Rím, mesto z tehál, sa zmenil na mesto z mramoru. (Suetonius, Augustus, 28). Stavali sa cesty, divadlá, amfiteátre pre gladiátorské a iné hry, veľkolepé kúpele, vodovody, chrámy, mauzóleá, cisárske paláce, ktoré sa vyznačovali prepiatou nádherou (Nerónov Zlatý palác – domus aurea) a pod. Cisári vynakladali nesmierne množstvá peňazí na stavbu týchto pamiatok, ktoré mali odvrátiť pozornosť širokých vrstiev obyvateľstva od sociálno-ekonomických problémov doby a nepreklenuteľných protikladov v rímskej spoločnosti a napokon aj zvýšiť prestíž a popularitu jednotlivých cisárov.

Prudký kvantitatívny rozvoj pozorujeme aj v literatúre, hoci literárne výtvory vznikajúce po Augustovi už nedosahovali kvalitatívnu úroveň diel z predchádzajúceho obdobia. Politická tematika reprezentovaná hlavne rečníctvom definitívne ustúpila do úzadia a literárny záujem sa sústredil na tematiku súkromného života. V próze vzniká životopisný žáner. Príkladom tohto literárneho druhu sú aj Životopisy rímskych cisárov Gaia Suetonia Tranquilla, ktoré nás uvádzajú do atmosféry za prvých rímskych cisárov a do zákulisných intríg na cisárskom dvore. Nie je to, pravda, jediné dielo z tohto obdobia, ktoré venovalo pozornosť udalostiam na cisárskom dvore v období prvých cisárov. Dôležitým historickým prameňom pre poznanie tohto obdobia je napr. aj dielo najvýznamnejšieho historického prozaika tých čias Publia Cornelia Tacita, ktorý sa vo svojich Análoch a Dejinách zaoberal približne tým istým časovým úsekom ako jeho mladší rovesník Suetonius. Vďaka týmto dvom literárnym pamiatkam, ktorých autori pristúpili k spracovaniu udalostí z prvého cisárskeho obdobia z dvoch rôznych aspektov, Tacitus ako historik a Suetonius ako životopisec hlavných predstaviteľov tých čias, cisárov, vieme si urobiť názornú predstavu aj o tomto úseku rímskej histórie.

Životopisec prvých rímskych cisárov Gaius Suetonius Tranquillus sa narodil v prvých rokoch Vespasianovej vlády. Presný rok jeho narodenia nie je istý, ale z určitých poznámok, ktorými sa v tomto diele dotýka svojho otca a seba, dá sa predpokladať, že sa narodil okolo r. 75 – 77 n. l. (pozri koniec životopisu Neróna a 12. kap. životopisu Domitiana). V životopise cisára Othóna (10. kap.) sa dočítame, že jeho otec Suetonius Laetus slúžil počas občianskej vojny medzi Galbom a Othónom ako dôstojník v hodnosti vojenského tribúna a zúčastnil sa na osudnej bitke pri Betriacu, po ktorej Otho spáchal samovraždu.

Roky svojho detstva prežil počas vlády prvých cisárov z flaviovského rodu, ktorých vládu sám charakterizuje na jednom mieste – napriek Domitianovej krutovláde – ako obdobie pre Rímsku ríšu šťastné (Vespasianus, 1).

Hlavným prameňom pre poznanie Suetoniovho života a jeho literárnej činnosti sú listy o niečo staršieho rovesníka Plínia Mladšieho (62 – 113). Jemu vdáčíme takmer za všetky drobné zmienky, ktoré sa zachovali o Suetoniovom živote a jeho literárnej činnosti. Z literárneho odkazu Plínia Mladšieho sa dozvedáme, že aj Suetonius patril k jeho literárnemu krúžku, ktorý sústreďoval významných spisovateľov tých čias (historik Tacitus, epigramatik Martialis, epický básnik Silius Italicus a iní). Plínius charakterizuje na jednom mieste (Listy, V, 11) Suetonia ako skromného a plachého učenca oddaného štúdiám, žiaľ, nedozvedáme sa od neho názvy diel, ktoré Suetonius napísal.

Suetonius svojimi historicko-archeologickými štúdiami upozornil na seba všestranne vzdelaného a veľkého milovníka literatúry, cisára Hadriána, ktorý ho potom pozval na cisársky dvor. Ako cisárov tajomník sa však pravdepodobne zaplietol do intríg na cisárskom dvore a cisár ho spolu s prefektom prétoriánskej gardy, Septiciom Clarom, prepustil.

Suetoniova literárna činnosť, ako ju môžeme sledovať zo zachovaných zlomkov a z názvov jeho diel, bola rozsiahla a týkala sa viacerých odborov. Je pravdepodobné, že písal po latinsky aj po grécky. Boli to práce biografické, ako napríklad: O významných mužoch, O slávnych hetérach, O kráľoch (v Európe, Ázii a Líbyi), O gramatikoch a rétoroch a predovšetkým Životopisy rímskych cisárov, ktoré sa ako jediné dielo z jeho rozsiahlej literárnej činnosti zachovalo úplné. Ďalšie jeho práce, známe pod názvom Prata, sa týkali oblasti prírodných vied. Bolo to pravdepodobne encyklopedické dielo zahrňajúce viacero štúdií rozmanitého obsahu. Spisovatelia neskorších čias citujú poväčšine len grécke názvy diel, v ktorých autor zhrnul svoje historické výskumy. Písal v nich napríklad o vzniku a vývoji rímskych hier, o obliekaní Rimanov, o pôvode a dejinách gréckych hier, o rímskom kalendári, o zvykoch u Rimanov a pod. Do tejto skupiny možno zaradiť i jeho dielo O úradoch cisárskeho obdobia. Okrem toho sa venoval aj gramatike a výsledky svojho teoretického štúdia zhrnul do niekoľkých menších prác. O Suetoniovie diela sa dosť opierali a excerptovali z nich aj autori z neskorších storočí, vďaka ktorým sa nám zachovali aspoň názvy jeho diel (Gellius – 2. storočie, Ausonius – 4. storočie, Hieronymus

– 4. až 5. storočie, Servius – 4. až 5. storočie, Priscianus – 6. storočie, Isidorus – 6. storočie, Suidas – 10. storočie a ďalší).

Životopisy rímskych cisárov sú jediné Suetoniovo dielo, ktoré sa – okrem začiatku Caesarovho životopisu a niektorých porušených miest v texte – zachovalo celé. Obsahuje životopisy prvých dvanásťich rímskych cisárov od Caesara po Domitiana. Rozdelenie diela do ôsmich kníh pochádza pravdepodobne od Suidu, lexikografa z 10. storočia.

Dielo má svojskú koncepciu. Autor predpokladal u svojich čitateľov dokonalú znalosť historických udalostí z čias prvých rímskych cisárov a pravdepodobne aj Tacitovho diela, ktoré vyšlo o niekoľko rokov skôr, preto nevenuje väčšiu pozornosť historickým udalostiam, akokoľvek významným a bezprostredne sa týkajúcim života toho-ktorého cisára. Nepátra po príčinách konania cisárov, neprístupuje k opisu postáv ako psychológ zaujímaví sa o rast a vývoj osobnosti, jeho postavy sú rovnaké od začiatku do konca. Obmedzuje sa len na osoby cisárov a nevenuje bližší pohľad ľuďom z cisárovho okolia. Pri čítaní jednotlivých životopisov čitateľ nadobúda dojem, že autor postupoval podľa vopred presne vypracovanej schémy. Pred očami nám figuruje množstvo rubriek, ktoré autor akoby mechanicky vyplňal: rozpráva o pôvode cisárovho rodu alebo rodiny, o cisárovom súkromnom živote i o jeho pôsobení na verejnosti, o dobrých a zlých vlastnostiach, záľubách a končí smrťou panovníka. Pritom často zachádza až do malicherných podrobností, opisuje fyzický vzhľad cisárov, spôsob obliekania, znamenia a veštické predpovede, ktoré sprevádzali cisárovo nastúpenie na trón, významné udalosti v jeho živote až po úmrtie, ba všima si aj najintímnejšie stránky jeho života, opierajúc sa o klebety, anekdoty a politické pamflety, jednoducho všetko, čo pokladal za pamätihodné a zaujímavé.

Ako prameň Suetoniovi slúžili záznamy štátneho archívu, ku ktorému mal ako cisársky tajomník prístup (vlastnoručne písané listy cisárov, zákony, edikty). Opieral sa aj o práce mnohých iných autorov, ktorých však zriedkakedy cituje menom, o ústnu tradíciu, a prirodzene, čerpal aj z vlastných skúseností.

Hoci Suetoniove životopisy cisárov nespĺňajú požiadavky kladené na biografické dielo, hoci autor často preberal materiál nekriticky, ide o veľmi cenný kultúrno-historický prameň. Jeho hlavný význam spočíva v bohatosti materiálu týkajúceho sa poznania spoločenských pomerov doby a súkromného života Rimanov, pretože sa z neho dozvedáme o rozličných detailoch každodenného

života, ktoré by sme márne hľadali u iných spisovateľov. Dnešnému čitateľovi umožňuje nazrieť do spoločenských a politických pomerov rímskej spoločnosti v čase, keď bola Rímska ríša na vrchole moci. Približuje poznanie života vládnucej triedy a jej hlavných reprezentantov na cisárskom dvore, života, v ktorom sa už zračí hlboký mravný úpadok a začiatok rozkladu mohutného impéria.

Etela Šimovičová

PRVÁ KNIHA

GAIUS IULIUS CAESAR

1/ Caesar mal šesťnásť rokov, keď stratil otca. Nasledujúceho roku ho ustanovili za Jupiterovho kňaza. Rozišiel sa s Cossutiou, ktorá síce pochádzala iba z jazdeckého stavu, ale bola veľmi bohatá. Zasnúbili ju s ním, keď bol ešte chlapec. Za manželku si vzal Corneliu, Cinnovu dcéru; jej otec bol štyrikrát konzulom. Cornelia mu potom porodila dcéru Iuliu. Diktátor Sulla ho nemohol nijakým spôsobom donútiť, aby sa s ňou rozišiel. Potrestal ho preto tak, že ho zbavil kňazského úradu, ženinho vena a rodového majetku a vyhlásil ho za stúpenca nepriateľskej strany. Caesar musel utiecť z Ríma, a hoci ho trápila zimnica, takmer každú noc musel meniť skrýšu a peniazmi si vykupovať život od prenasledovateľov (Sulloých), kým sa za neho neprihovorili vestálky, jeho priatelia a príbuzní, Mamercus Aemilius a Aurelius Cotta; napokon dostal milosť. Je známe, že Sulla sa dlho staval odmietavo k prosbám najlepších priateľov a vážených osobností; keď však naňho neprestali naliehať, dal sa nakoniec obmäkčiť, no pritom vyriekol slová (bolo to vnuknutie a či predtucha?): „Nech je po vašom a majte si ho, vedzte však, že ten, ktorého blaho vám tak veľmi leží na srdci, bude raz na záhubu strane optimátov, ktorú ste spolu so mnou bránili; lebo v Caesarovi sa skrýva mnoho Mariov.“

2/ Vojenskú službu vykonával najprv v Ázii v družine prétora Marca Therma. Keď ho Thermus poslal do Bitýnie po loďstvo,

pribavil sa u Nikomeda a rozniesla sa o ňom zvesť, že zapredal svoju cudnosť kráľovi; tento chýr sa ešte väčšmi rozšíril, keď sa o niekoľko dní opäť vrátil do Bitýnie pod zámienkou, že prišiel vymáhať dlh pre akéhosi prepustenca, svojho klienta. No počas ďalšej vojenskej služby sa tešil lepšej povesti a po dobytí Mytilény ho Thermus dokonca obdaril občianskym vencom.

3/ Slúžil aj pod velením Servilia Isaurica v Kilíkii, ale iba krátko. Keď sa totiž dozvedel o Sullovej smrti, rátal s tým, že Marcus Lepidus vyvolá nové nepokoje, a preto sa rýchlo vrátil do Ríma. Nedal sa však do spolku s Lepidom, hoci dostával veľké a lákavé ponuky, pretože nedôveroval jeho schopnostiam ani pomerom, ktoré boli horšie, ako predpokladal.

4/ Len čo sa však občianske nepokoje utíšili, žaloval za vydieračstvo bývalého konzula Cornelia Dolabellu, vyznamenaného triumfom. Keď však súd Dolabellu oslobodil, rozhodol sa odísť na Rodos, jednak aby zahladil zlý dojem, jednak aby sa v pokojnom ústraní venoval prednáškam Apollonia Molóna, najslávnejšieho učiteľa rečníctva tých čias. Cestou na Rodos – plavil sa už v zimných mesiacoch – ho pri ostrove Farmacusa zajali morskí piráti a takmer štyridsať dní musel spolu s lekárom a dvoma komorníkmi zostať u nich, čo ho veľmi hnevalo; ostatných svojich sprievodcov a otrokov totiž hneď rozposlal zháňať peniaze, aby sa mohol vykúpiť. Pirátom zaplatil päťdesiat talentov; len čo ho však vysadili na breh, bez otáľania pozháňal loďstvo a dal sa ich prenasledovať. Keď sa mu dostali do rúk, potrestal ich trestom, ktorým sa im zo žartu často vyhrožoval. Pretože Mithridates pustošil susedné krajiny, odišiel z Rodosu, cieľa svojej cesty, do Ázie, aby sa nezdalo, že si nečinne hovie, keď sú spojenci v nebezpečenstve. Zhromaždil pomocné vojská, vyhnal kráľovského miestodržiteľa z provincie a udržal v poslušnosti kolísajúce a vo vernosti otrasené obce.

5/ Keď sa stal vojenským tribúnom – bola to prvá hodnosť, ktorú získal voľbou národa po návrate do Ríma –, zo všetkých síl podporoval tých, čo sa usilovali o obnovenie právomoci tribúnov, ktorú Sulla obmedzil. Na základe Plotiovho zákona vymohol návrat do vlasti aj Luciovi Cinnovi, manželkinmu bratovi, ako aj tým, čo sa v občianskych nepokojoch pridali spolu s ním na Lepidovu stranu a po konzulovej smrti utiekli k Sertoriovi; sám o tom rečnil na zhromaždení ľudu.

6/ Keď bol kvestorom, zomrela mu teta Iulia a manželka Cornelia, a ako bolo zvykom, pri rozlúčke predniesol pohrebnú chváloreč. V reči na svoju tetu povedal o jej pôvode a o pôvode svojho otca toto: „Po matke pochádza rod tety Iulie od kráľov, po otcovi je jej rod v príbuzenstve s nesmrteľnými bohmi; Marcii Reges odvodzujú totiž svoj pôvod od Anca Marcia a toto meno mala i jej matka; Iuliovci odvodzujú svoj pôvod od Venuše a k tomuto rodu patrí aj naša rodina. Tento rod má teda aj zvrchovanosť kráľov, ktorí majú najvyššiu moc nad ľuďmi, i svätosť bohov, ktorých moci podliehajú sami kráľi.“ Po smrti Cornelie sa Caesar oženil s Pompeiou, dcérou Quinta Pompeia, ktorá bola vnučkou Lucia Sullu; neskôr sa s ňou rozviedol, pretože ju podozrieval z cudzoložstva s Publiom Clodiom, o ktorom sa dlho povrávalo, že k nej vnikol v ženských šatách počas náboženských slávností, takže napokon aj senát nariadil proti nemu vyšetovanie pre znesvätenie náboženských obradov.

7/ Ako kvestor dostal do správy provinciu Zadnú Hispániu. Z poverenia préтора chodil po jednotlivých krajoch provincie a konal súdy. Tak zavítal aj do Gád. Keď tu pri Heraklovom chráme zbadal obraz Alexandra Velkého, vzdychol si, lebo ho náhle zamrzela vlastná nečinnosť; sám totiž, ako sa vyjadril, nevykonával ešte nič pamätihodné, hoci Alexander si v tom istom veku už podrobil celý svet. Preto hneď požiadal o uvoľnenie, len aby sa v Ríme čím skôr chopil príležitosti na nejaký významnejší čin. Nasledujúcej noci sa mu prisnil sen, ktorý ho ešte väčšmi sklúčil (snívalo sa mu, že obcovoľ so svojou matkou), a vykladači v ňom vzbudili tie najsmelšie nádeje: sen vraj znamená vládu nad svetom, pretože matkou, ktorá sa mu oddala, nie je nikto iný ako Zem, ktorú pokladáme za matku všetkých ľudí.

8/ Odišiel teda predčasne z provincie a cestou navštívil latinské osady, ktoré sa dožadovali občianskeho práva, a bol by ich aj podniktel na nejaký odboj, keby práve preto neboli tam konzuli zadržali légie určené pre Kilíkiu.

9/ Onedlho nato si robil ešte väčšie plány v Ríme. A naozaj, niekoľko dní predtým, ako nastúpil edilský úrad, padlo naňho podozrenie, že zosnoval sprisahanie s bývalým konzulom Marcom Crassom, s Publiom Sullom a Luciom Autroniom, ktorých po zvolení za konzulov odsúdili za volebné machinácie: na začiatku roka mali prepadnúť senát, zavraždiť niektorých vybraných